

IMAGINEA APEI ȘI A IZVORULUI ÎN VOLUMUL *ACUM ȘI ÎN VEAC* DE GRIGORE VIERU

Liliana Grosu

conf. univ. dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
(email: lilisebyigor@gmail.com)

Rezumat. *Articolul de față este dedicat unui subiect mai particular din creația lui Grigore Vieru și face referire la imaginea apei și a izvorului. Studiul a fost realizat în baza volumului „Acum și veac”. Semnificațiile simbolice ale apei pot fi reduse la trei teme dominante: prin asociere cu mama, apa/ izvorul semnifică originea vieții, generatoarea ei, pentru acolo unde ea este prezentă este viață, acolo unde lipsește – moarte. Pe de altă parte, în alte contexte, prin imaginea apei și a izvorului este descrisă starea acestui secol grăbit, în care s-au denaturat valorile, s-a preschimbat minciuna în adevăr, răul în bine, iar dincolo de toate acestea se creează imaginea statorniciei, durabilității în timp și spațiu, apa fiind sursă de regenerare și mijloc de purificare, fiind simbolul fertilității și posibilităților infinite de binecuvântare.*

Cuvinte cheie: apă, izvor, simbol, imagine, mama.

*

Abstract. *The present article is dedicated to a more particular issue in Grigore Vieru's creation and makes reference to the image of water and forest spring. The research has been carried out on the basis of the volume "Now and forever". The symbolic significations of water can be reduced to three dominant themes: while associating with mother, water and forest spring signify the lifspring, the fountain of life itself, for the reason that where we have water there is life but where it is missing – death. On the other hand, in other contexts, while picturing water and the forest spring the poet depicts the condition of our rushing century, along which the values have been denatured, lie has replaced truth, evil has replaced kindness, however, beyond all this there is created the image of steadiness, of sustainability in time and area, as water being the source of regeneration due to its purifying properties appears as the symbol of fertility and the infinite energy of grace.*

Key words: water, forest spring, symbol, image, mother.

Creația lui Grigore Vieru este un nesecat izvor de inspirație din care putem desprinde zeci și chiar sute de teme și motive ce merită a fi receptate, a fi studiate și interpretate, pentru că poetul le imprimă semnificații deosebite. În acest articol, vom face referire la simbolul *apei* și a unor imagini artistice ce țin nemijlocit de această sursă de viață – *apa*.

Apa, prin natura și proprietățile ei fizice, prin semnificațiile ei simbolice, constituie un element primordial al lumii vii, al vieții, în ansamblu. Apa este o temă prezentă în mai toate scrierile literare, trecute și prezente, naționale și universale, iar semnificațiile ei simbolice permit creatorilor să exprime incomprehensibilul în

sfera tangibilului, realizând corespondența dintre lumea obiectivă și subiectivă, dintre realitate lumii terestre și chiar subpământene și realitățile celeste, care depășesc zona noastră de percepție și imaginație.

Scriitorii au capacitatea de a transfigura un sens aflat la suprafață, într-un sens de „dincolo”, insesizabil la prima vedere sau vag presimțit, dar care capătă valori incontestabile într-o operă literară. Aceea putere de sugestie o au și versurile lui Grigore Vieru care conțin acest element primordial al lumii – *apa*. Folosind imaginea și proprietățile apei, poetul pătrunde în adâncurile emoționale ale sufletului uman, descoperind adevăruri general-umane, chiar „veșnice”.

Imaginea apei, ca element de sugestie în text, are valoare pluridimensională, pluriaspectuală, pluriformă, reprezentând o sinteză a relației cer – pământ, spațiu – timp, immanent – transcendent, diurn – nocturn, material – spiritual etc. Apa „reprezintă infinitatea posibilităților, simbolul fertilității, înțelepciunii, harului și virtuții. E simbolul universal de fecunditate. Dacă muntele indică gândirea ascensională, apoi apa semnifică gândirea orizontală”¹.

Pentru a înțelege semnificațiile acestui element – *apa* – trebuie să identificăm valoarea contextuală în care se înscrie, mediul general și particular din care a luat naștere și din care își dobândește semnificațiile. În creația lui Grigore Vieru aceste contexte sunt destul de variate, îmbogățind literatura română și registrul semnificațiilor, în general. Studiul acestor contexte îl vom realiza în baza volumului *Acum și în veac*, volum apărut în câteva ediții și care reprezintă o sinteză a celor mai sugestive și, pe bună dreptate, frumoase poezii din creația autorului.

Au fost analizate toate contextele unde apare cuvântul „apă” și derivatele lui, precum și cuvântul „izvor” și derivatele lui, deși imaginea apare și în formă de ploaie, lacrimă, strop, ninsoare, gheață. Există un singur context unde aceste imagini (apa/ izvorul) apar împreună: „la-mi lacrima, dar ochii lasă-mi,/ la apa, dar să-mi lași izvorul” (***). Versul este selectat dintr-o poezie fără titlu, scrisă în chiar noaptea morții mamei sale și analizând-o în acest context, înțelegem că este o metaforă acest vers, în care compartia este de la sine subînțeleasă (mama – izvorul). Poetul parcă înalță o rugă tainică, cerând cu durere să-i ia lacrima, să-i ia apa, dar nu și ochii, nu izvorul, nu pe mama, cea care și-a dedicat toată ființa pentru fiul ei, iar fiul ei toată adorația.

Un alt context în care apare elementul „apa” îl identificăm tot într-o poezie scrisă, de asemenea, în noaptea morții mamei, aici poetul creează o comparație „Nedespărțită de cer/ Ca apa de uscat,/ Locuiești o casă/ Cu două ferestre:/ Una ce dă spre viață,/ Alta cu fața spre moarte.../ O, mamă...” (***). Poetul se uită în juru-i și toate lucrurile „îl dor” – grădina, casa, masa și toate lucrurile pe care a pus mâna mamei și totuși înțelege că nu poate opri acest fenomen, nu poate despărți apa de

¹ Ciobanu Maria, Dorina Negriu, *Dicționar de motive și simboluri literare*, Chișinău, 2005, p. 12.

uscat, viața de moarte, iar în final poetul o imploră pe mamă: „Apropie-mă liniștii ce ești./ Acum și-ntotdeauna” (***)

Această despărțire de ființa dragă, această stare de durere complexă, îl face să exprime, la un anumit moment, cuvintele:

*„Ah, tot mai liniștit mi-e verbul
Și dragostea și-a mea viață.
Ca floarea pomului pe apă
Îmi curge somnul lin pe față” (***)*

Poetul se simte printre cei fericiți și anume pentru faptul că, spre deosebire de alții care au „cântat păunii”, el s-a învrednicit a cânta „mărul înflorit”, „izvorul care reînvață/ De unde vine”, „vatra”, „pământul” ș.a, dar împăcat în sine și pentru un alt lucru:

*„C-am fost o trestie
Cu-ndurerată pleoapă
În aer jumătate*

Și jumătate-n apă” (Despre fericire), altfel zis și-a căpătat seva atât din văzduhul înalt, cât și din adâncimile pământului, de acolo de unde izvorăște apa și ajunge la suprafață.

O imagine deosebită o identificăm în versurile: „...Adâncă, strălîmpea/ Apă a graiului” (*Metafora*). Prin însăși denumirea poeziei, sugestivă în acest sens, înțelegem că graiul e asemenea unei ape, o apă cu proprietăți deosebite – „adâncă”, „strălîmpe”. Poetul și-a exprimat întotdeauna admirația pentru graiul matern, pentru această „apă” care a scos la iveală adevărul că avem o limbă frumoasă, venită din „munții latiniei” și care ne apropie de frații noștri de peste Prut, de acea libertate a adevărului că suntem români, că nu poți stăvili dorul de neamul tău:

*„Sunt dorul care zboară peste
Zăgaz și apă înpumată –
Un fel de tristă libertate
Cu lacrimi mari încoronată” (Sunt)*

În această poezie, Gr. Vieru se identifică cu „pomul cel cu mere roșii”, cu „floarea cea în chip de liră”, cu „cartea cea cu pagini sfinte”, cu „o albină trudită”, cu „poate, însuși viitorul”, cu „pata cea de sânge, zisă Republică Moldovenească”, cu „dorul”, cu „Prutul singur și istoric” (acea curgere de apă care ne desparte în două state diferite, dar cu o singură limbă), iar în final cu „doina, taina ei, pe care/ Nu poți s-o-năbuși, nici s-o sperii/ Chiar dacă-ar fi acoperită/ Cu-o mie una de Siberii” (*Sunt*).

Pentru noi basarabenii, Prutul (această apă ce curge de-a lungul țării de la nord la sud) a devenit un reper, dar nu atât pe hartă, cât în conștiință, înțelegând că dacă unii văd în el o modalitate de înstrăinare de neam: „Vă credeți prea de tot

grozavi/ Și vă uitați chiorăș la Prut”, atunci, pentru altă categorie de oameni, acest Prut „în ai noștri ochii jilavi/ Cu toată apa a-ncăput” (Inscripție pe stâlpul porții). Acest Prut, ce „ghimpată sârmă îl rănește”, a devenit, în mod simbolic, martorul dezlipirii mamei de copiii ei, a fraților de frați, dar tot el a fost cel care a asistat la reuniunea acestui popor, la reîntregirea țării, a istoriei.

Poetul deplânge soarta românilor basarabeni într-o poezie dedicată lui Ion Buga, în care, prin intermediul unei imagini zguduitoare încearcă să invoce îndurarea Domnului pentru a ajuta poporul român să scape din lanțurile potrivnice ale vrăjmașilor:

*„La gura unui izvor
O cană atârnă de lanț.
E ca și cum
Am bea apă
Din gura unui spânzurat-
Doamne,
N-a mai scăpat românul
De lanțuri!” (***) lui Ion Buga)*

Imaginea cunii ce „atârnă de lanț” e imaginea Moldovei, care nu poate să-și bea liber apa, nu poate să se aplece asupra izvorului, pentru că o ține lanțul. Vremuri grele au trecut asupra acestui pământ, timpuri pe care poetul le descrie astfel într-o poezie dedicată lui Gheorghe Vodă:

*„Au zăpăcit
Au încurcat până și
Lacrima bătrânei măicuțe,
Până și apa
Copilăriei noastre” (Zăpăcirea lacrimii).*

Atât de departe a pătruns ura față de acest popor, încât au răscolit „lacrima bătrânei măicuțe”, „apa copilăriei”, pentru că „frate, ei urăsc/ Cântecul tău./ Ei urăsc cântecul/ Care arată Prutului/ Pe unde să curgă” (*Zăpăcirea lacrimii*), dar poetul nu-și pierde speranța: „Noi credem în izbândă”.

Într-o altă dedicație lui Alecu Ivan Ghilia și Alexandru Lungu, Grigore Vieru continuă a spune adevărul, a descoperi nedreptățile pe care le-a suferit acest pământ:

*„Ei au inventat
Lăcatul de apă
Și cheia care încuie,
Refuzând să descuie
... Ne-am obișnuit, Doamne,
Cu lacătul de apă
Satanic” (Lacătul de apă).*

Sârma ghimpată întinsă pentru Prut a devenit „lacăt de apă... satanic”, lacăt ce a refuzat să descuie, să dea libertate unui popor nevinovat, blajin din fire și iertător, care la un moment dat s-a „obișnuit” cu prinsoarea, s-a obișnuit cu apăsarea, s-a obișnuit să privească printre lacrimi sârma ghimpată și pe frații lor de dincolo de ea.

Din același câmp asociativ cu apa este *izvorul*, cel care știe ce-nseamnă statornicia, ce-nseamnă dăruirea și curgerea spre eternitate: „Toate se schimbă în viață/ Numai izvorul nu” (*Izvorul*). Grigore Vieru consacră mai multe poezii și contexte pentru această imagine (numai în volumul analizat *Acum și în veac*, imaginea apare de peste 35 de ori).

În poezia *Izvorul*, poetul constată faptul că orice „idee măreață” îmbătrânește cândva, chiar de s-ar trage din cel mai inspirat cuget, dar paralel cu această situație schimbătoare, vremelnică și trecătoare, izvorul nu se schimbă, el își știe cursul și chiar de i l-ar schimba cineva, izvorăște în altă parte, în alt timp, dar niciodată nu cedează.

O imagine, de asemenea, impresionantă, chiar impunătoare, autorul o zugrăvește în poezia *Izvoare*:

*„Izvoare –
Limpezi zăvoare!
Sufletul mamei
De voi străjuit.*

*Izvoare –
Săbii sub floare!
Loc va ajunge
Pe-al vostru pământ” (Izvoare)*

Autorul creează niște paralelisme: izvorul și sufletul mamei, izvorul și floarea, izvorul și pământul, prin intermediul cărora ne înfățișează curgerea existenței, cu începutul în sufletul mamei, apoi cu creșterea, înflorirea și trecerea florii, sub care se află „săbii” și, în ultimă instanță, contopirea cu pământul. Aceste izvoare (cuvântul apare la numărul plural) suntem noi în scurta noastră existență.

O altă imagine, superioară prin conotațiile ei simbolice, o identificăm în versurile:

*„La munte izvorul
Din cer izvorăște,
Ca sufletul mamei,
Ca sfântul ei grai” (Poem în munți).*

Această imagine artistică pare a fi o imagine răsturnată, cum să izvorască de sus, din cer, cum să-și aibă începutul în înaltul cerului, când, în mod firesc, izvorul izvorăște din pământ. În acest paradox este și secretul misterului acestui izvor, faptul că își are sorgintea din cer, din locul unde tronează dumnezeirea, demonstrează

puritatea acestuia, iar comparația „ca sufletul mamei,/ Ca sfântul ei grai” denotă că nimic nu este mai pur și veritabil, mai divin și sfânt ca mama, ca graiul matern.

Alături de această imagine, în care apare îngemănarea „mama și izvorul”, identificăm și următoarele versuri din creația lui Gr. Vieru:

*„Încremenit e vântul cel răcoros
Fără harnicele tale mâini.
Căutându-te pe tine,
s-au tăinuit izvoarele-n țărâni” (***)*

Pierzând-o pe mama, îți pierzi izvorul, care se tăinuiește-n țărâni, îți pierzi sursa din care te adăpai și-ți reveneau puterile, care curăța orice durere, orice amărăciune, purta cu ea orice întristare, suferință și apăsare.

La un anumit moment, poetul scrie:

*„Totul e îndoielnic –
Chiar și izvorul.
Poate că nu el se-aude.
Poate că dorul” (M-a strigat cineva?).*

Depart de măicuță, apăsător de despărțire, poetul aude o chemare, întrebându-se „m-a strigat cineva?”, iar această stare îl face tot mai derutat, încât totul i se pare „îndoielnic”, „chiar și izvorul”, mai exact murmurul lui, care nu e un simplu sunet, ci „poate că dorul”, dorul de mama, de aceea și scrie poetul într-un context: „M-am amestecat cu dorul/ Ca sângele cu izvorul” (*Cu viața, cu dorul*).

Atât de îndoielnic a devenit totul, încât:

*„Se uită o făgăduință,
Un jurământ.
Niște flori
Uită să mai răsară,
Niște izvoare uită să curgă.
Încotro, globule,
Atât de grăbit,
Încotro atât de distrat?!” (Un secol grăbit).*

În aceste versuri se descrie lumea ultimului veac, un secol grăbit în care se uită de tot și de toate, în care se întoarce lumea pe dos parcă, în care o făgăduință nu mai înseamnă nimic, un cuvânt spus prin jurământ nu se mai respectă, o lume în care chiar și natura e rebelă: „uită să mai răsară niște flori”, „niște izvoare uită să curgă”, iar poetul se întreabă „încotro?!”, de ce așa grabă?!, ce prevede un astfel de viitor, ne întrebăm fiecare.

Încă o poezie cu mesaj răscolitor, în care apare și imaginea izvorului este *Ochiul izvorului*:

*„Cade
Tot ce-i frumos și unic –*

*Cade sufletul.
Cade cântecul,
Cade Pământul.
Moare izvorul.
Doamne,
Vedem cu toții
Căderea unei stele
Și nu vede nimeni
Căderea Pământului!
Doamne,
Degeaba este frumos
Ochiul Soarelui,
Dacă moare
Ochiul izvorului” (Ochiul izvorului)*

Grigore Vieru este îngrijorat, în primul rând, de starea spirituală a oamenilor – „cade sufletul”, „cade cântecul”, dar mai dureros este faptul că oamenii s-au semețit într-atât, în mândria lor deșartă, privând doar în sus, de pe poziția unor stăpâni, observă căderea unei stele, dar nu observă căderea pământului. Poetul deplânge soarta pământului – ce-am face dacă am avea deasupra un „ochi” frumos al soarelui, dar nu am avea un „ochi” al izvorului. Imaginea ne trimite la o stare apocaliptică, în care asistăm la pargurgerea imaginară a unui tablou în care deasupra pământului stă un soare dogoritor și ce s-ar putea întâmpla dacă nu ar exista sub pământ izvoarele, în ce s-ar transforma pământul, ce consecințe ireversibile ar putea suferi?!? Ar fi zadarnic, „degeaba” să avem „ochiul soarelui” dacă moare „ochiul izvorului”.

Tot la imagini antagonice ne trimit și următoarele versuri:

*„S-au otrăvit pe văi izvoare
Și mierea adunată-n floare.
S-a otrăvit barbar văzduhul –
De ce s-a otrăvit și duhul,
De ce și graiul?!” (Salvați-vă prin limbă).*

Ani de-a rândul au fost „otrăvite” generații întregi cu neadevăr, scuipând în izvoare, înnegrind „barbar” văzduhul, până când au ajuns a se atinge și de „duhul” omenirii, de „graiul” nostru, iar poetul se întreabă „de ce?”, la care se adaugă și alte întrebări: „pentru ce?”, „până când?”, dar care nici până astăzi nu și-au aflat răspunsul. Un lucru totuși este adevărat:

*„Tinere, străvechiul Soare-i
Veșnic nou și tineresc!
Nu îmbătrânesc izvoare
Care din adânc pornesc!” (Bătrânul).*

Așa cum soarele luminează și încălzește pământul de milenii și e „veșnic nou și tineresc”, așa nu vor îmbătrâni izvoarele ce „din adânc pornesc”, nu va seca adevărul, chiar cât de mult nu s-ar strădui să-l înăbușe, nu va înceta simbolul tutelar al existenței, nu va lăncezi conștiința oamenilor care prețuiesc valorile și care luptă pentru implantarea lor în generațiile care-i urmează, căci tot Gr. Vieru scria într-un aforism din același volum, în compartimentul *Mișcarea în infinit*: „Chiar dacă pământul ar fi de aur, tot ar trebui să ostenești căutând în adâncul său o rază de apă răcoritoare, zidind în norocosul loc o fântână”.

În concluzie, putem menționa cu certitudine că opera lui Grigore Vieru denotă semnificații impresionate privind acest element al existenței – apa. Prin asociere cu mama, apa/ izvorul semnifică originea vieții, generatoarea ei, pentru acolo unde ea este prezentă este viață, acolo unde lipsește – moarte. Pe de altă parte, în alte contexte analizate mai sus, prin imaginea apei și a izvorului este descrisă starea societății noastre, starea acestui secol grăbit, iar dincolo de toate acestea se creează imaginea statorniciei, durabilității în timp și spațiu, fiind sursă de regenerare și mijloc de purificare.